

Papp Tekla

A jogi személy Kolosváry Bálint szemszögéből

In: Barzó Tímea, Juhász Ágnes, Leszkoven László, Pusztahelyi Réka (szerk.)

Ünnepi tanulmányok Bíró György professzor 60. születésnapjára. 664 p.

Miskolc: Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2015. pp. 397-405.

(ISBN: [978 963 9360 94 5](#))

Papp Tekla

A jogi személy Kolosváry Bálint szemszögéből

Jelen tanulmányommal tisztelegnék egy elismerésre méltó és általam nagyra becsült szakmai előd előtt.

1) Személy, személyiség, jogképesség Kolosváry Bálint felfogásában

Kolosváry Bálint szerint minden jog és kötelezettség a jogilag rendezett életviszonyokból származik, melyek jogi szabályozása azok alanyaira tekintettel szükséges. Ha az életviszonyok normatív regulációja azok alanyainak érdekei, védelme szempontjából elengedhetetlen, és ezekből a jog által meghatározott társadalmi viszonyokból erednek a jogok és kötelezettségek, akkor ebből az adódik, hogy minden jognak és kötelezettségnek alanya van, és alanya kell, hogy legyen.¹ Ez az alany pedig a személy: az az emberi, vagy személyi tulajdonság, amit a jogrend ad. Ennél a személyi tulajdonságnál fogva jogok és kötelezettségek alanyai (személyiségek, jogalanyok) lehetünk.²

A személyiség, vagy jogalanyiség nem jog, hanem egy olyan elismert és megadott minőség Kolosváry véleménye alapján, amely minden jog és kötelezettség előfeltétele.³ Kolosváry tételéből levezetve a személyiség (jogalanyiség) és a jogképesség „együtt járnak”.⁴

Kolosvárynál a jogképesség a konkrétte válhatóság tárgyi körét fejezi ki:⁵ a jogképesség a személyiségnek valamely jog megszerzésében, illetve valamely kötelezettség vállalásában történő konkretizálódása. Bár a jogképesség a személyiséggel együtt járó tulajdonság Kolosvárynál, azonban megállapítja, hogy a két kategória nem teljesen fedi egymást: a

¹ KOLOSVÁRY Bálint: *A magyar magánjog tankönyve*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1911., 174. o.; KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog, Vezérfonal a magyar magánjogból tartott egyetemi előadásokhoz*, Budapest, Studium, 1944., 50. o.; „Alany nélkül jogról és kötelezettségről beszélni: lehetetlenség, non sens.”

² Lásd uo. 174. o. és 50. o.

³ Lásd uo. 174. o. és 50. o.

⁴ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 174. o.

⁵ KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 51. o.

személyek jogképessége szűkebb is lehet,⁶ mert a személyiség és a jogképesség viszonyát a szerzőképesség határozza meg.⁷

Kolosváry megállapítja azt is, hogy a személyiség és a jogképesség nemcsak „az ember jogrend által elismert tulajdonsága”, hanem az emberek társulásainak (bizonyos javak meghatározott célra való kirendeléséből alakult társadalmi és gazdasági szervezeteknek) is megadja ezt a jogrend.⁸

2) A jogi személy Kolosváry Bálint megközelítésében

Azok a substratumok, amelyekre – az emberen kívül – a személyiség attribútumai át vannak vive, amelyek azokkal fel vannak ruházva, azok a jogi személyek.⁹

Amennyiben a jogrend elismeri és megadja a személyiség valamennyi tulajdonságát az embertől különböző substratumoknak, akkor ezek jogalanyokká válnak, mert a személyiség azonos a jogalanyiséggel: jogok alanyai lehetnek, azaz ipso facto személyek.¹⁰

Kolosváry szerint a jogi személyek „a fizikai személyhez (az emberhez) képest láthatatlanok, meg nem foghatók, öntudatukat és akaratképességüket nem a természet adta”, így a jogi személyeknél „a jogi személyiség merő levegőben lógó képzelet, pusztá fictio.”¹¹ A jogrend ezt a fictiot meghatározott társadalmi és gazdasági szükségletek miatt alkotta meg, hogy a jogi személyek olyanok lehessenek „mintha személyek volnának.”¹² Kolosváry úgy vélte, habár a jogi személy a személyiség összes tulajdonságával fel van ruházva, azonban „majdnem kivétel nélkül csak vagyoni jogai vannak”: például a családjognak nem alanya.¹³ Viszont a cselekvőképtelen természetes személy sem köthet házasságot, és a fizikai személyhez hasonlóan a tisztán egyéni jellegű jogok (mint névhez, címerhez való jog) a jogi személyt is megilletik, érvel Kolosváry, hogy arra a következtetésre jusson: bár a jogi személyekre vonatkozóan „egyben-másban speciális a szabályozás”, de ez a lényegen, a jogi személy jogalanyiságán nem változtat.¹⁴

⁶ Kolosváry példaként a holtkézi törvényeket, a szerzetesekre vonatkozó speciális szabályokat és a zsidótörvényeket hozta fel.

⁷ KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 51. o.

⁸ KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 50. o.

⁹ KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 50. o.; KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 174. o., 208. o.

¹⁰ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 206. o.

¹¹ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 206. o.; KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 64. o.

¹² KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 207. o.

¹³ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 209. o.

¹⁴ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 209. o.

Kolosváry axiómáját elfogadva, hogy a személy jogok és kötelezettségek hordozója (lásd: 1. pontnál), és a jogi személy is jogalany, „akkor minden elméleti magyarázat felesleges, mert a gondolkodás kiszabadul abból a béklyóból, melyet a római jog tétele (jogok alanya csak ember lehet) rárakott.”¹⁵ Kolosváry szerint a jogrend nemcsak az embernek adja meg a jogalanyiságot, „hanem az emberek alkotta szervezeteknek, vagy az emberi akaratból eredőleg egy meghatározott cél szolgálatára kirendelt vagyoni szervezetnek” is.¹⁶

Kolosváry a jogi személynek két alaptípusát különbözteti meg: az egyesületet és az alapítványt, de emellett „főleg közjogi vagy különleges szakjogi rendezés alá tartozó típusokat” (államkincstár, köztestület, közintézet, gazdasági, ipari és kereskedelmi célú egyesületek; ez utóbbiak a mai gazdasági társaságok) is megemlíti.¹⁷ Kolosváry mind az egyesületre, mind az alapítványra ad definíciót,

- az előbbi: személyek szervezete valamely előre meghatározott tudományos, művészeti, jótékonyági, társadalmi vagy hasonló célok követésére és megvalósítására,¹⁸
- az utóbbi: az alapító intézkedéséhez képest, a közforgalomból elvont és meghatározott cél (jótékonyági, kegyes, művészeti etc.) szolgálatára megfelelő alapítványi szervezetben kirendelt vagyon.¹⁹

3) Kolosváry Bálint jogi személy elméletének beillesztése korának magyar magánjogi jogi személy koncepcióiba

Ugyanebből a korszakból és egyben Kolosváry pályatársai közül Szászy-Schwarz Gusztáv – nemcsak honi, hanem nemzetközi értelemben is – nagyhatású célvagyon elmélete emelhető ki:²⁰ ő jogi személy alatt azt a célt értette, amit a vagyon szolgálni hivatott.²¹ Az alapítók a jogi személy létesítésekor csak az állam (a jogrend) által elismert célt tűzhettek ki,²² és a cél elérésében megnyilvánuló érdek köré kapcsolódik a vagyon.²³ Szászy-Schwarz elvetette a jogalanyiság, a természetes és jogi személy kategóriák használatát, nála mindennek

¹⁵ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 207. o.

¹⁶ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 207. o.

¹⁷ KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 64-65. o.

¹⁸ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 209-210. o.

¹⁹ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 215. o.

²⁰ SCHWARZ Gusztáv: *A jogi személy magyarázata*, Franklin, Budapest, 1906.

²¹ SCHWARZ i.m. 86. o.

²² BESNYŐ Bernát: *Szászy-Schwarz Gusztáv emlékezete*, Katz G. Könyvkereskedése, Budapest, 1933., 71. o., 74. o.

²³ CSEHI Zoltán: *A magánjogi alapítvány; Történeti és dogmatikai alapok*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006., 98. o.; BESNYŐ i.m. 71. o.

csak annyiban van személyisége, amennyiben az állam (a jogrend) megengedi, hogy egy adott célt a vagyon szolgáljon.²⁴

Grosschmid Béni a személyt jogi értelemben a jogalannyal azonosítja: „...személynek lenni vagy nem lenni tehát annyi, mint jogok és kötelezettségek alanyának lehetni vagy nem lehetni.”²⁵ Ebben a vonatkozásban a fizikai (természeti, természetes) személy és a jogi (erkölcsi, képzeleti, képzelt, költött, fictio, eszményi, eszmei) személy közös tulajdonsága az az attribútum, hogy törvény által felruháztatnak jogokkal és kötelezettségekkel.²⁶ A személytől (jogalanytól) megkülönbözteti a személyiséget: amely „... nem jog vagy magában álló jogosítvány, hanem bizonyos állapot, mely a jogképességet tartalmazza.”²⁷ Ez az állapot lehet

- „tulajdonsági értemény” (persona per se): a jogalany „belső fölszereltsége”, „ami önmagában vagy az, vagy nem az” ami (akaratra, öncélúságra képesség), ez az ún. „belsőleges személyiség”;²⁸

- „fölruházott értemény” (persona per legem): a jog általi jogalannak (személynek) minősítés, ez az ún. „külsőleges személyiség”.²⁹ A belsőleges személyiség „lénytani, vagyis ontológiai személyiség”, míg a külsőleges személyiség a jogképes lény.³⁰ Tehát személyiség szempontjából nem tesz különbséget a természetes és a jogi személy között, hanem a személyiség attribútumai kapcsán alkalmaz kétféle minősítést, melyek egymásra épülnek: a lénytanilag meghatározható személyiségek a „jogi értemény szempontjából mintegy személynek valók, személyjelöltek”,³¹ melyek jogalanyiságukat a jogszabályok révén elnyerik, vagy sem. Ugyanis szerinte lénytani személyisége mindennek lehet, azonban jogi személyisége nem.³² Ennek kapcsán konstruálja meg az „intellektuális alanyiság” kategóriáját: „... vannak kollektív lények, amelyekben az intellektuális alanyiság megvan jogalanyiság nélkül”,³³ „belső alkalmatosságuknál fogva”³⁴ (pl.: árvaszék, bírói testület).

²⁴ BESNYÓ i.m. 73. o.; „Az alanyi jog tartalma, szerinte, a cél javára fennálló jogi paranccsal vagy tilalommal biztosított kilátás arra, hogy a védett cél érdekében kiadott parancs követésre fog találni.” BESNYÓ i.m. 71. o.

²⁵ GROSSCHMID Béni: *Jogi és lénytani személyiség*, Magyar Jogi Szemle, Pallas, Budapest, 1920., 104. o.

²⁶ GROSSCHMID i.m. 104. o., 459. o.

²⁷ GROSSCHMID i.m. 105. o.

²⁸ GROSSCHMID i.m. 105-106. o.; CSEHI i.m. 95. o.

²⁹ GROSSCHMID i.m. 105-106. o.; CSEHI i.m. 95. o.

³⁰ GROSSCHMID i.m. 105-106. o.; CSEHI i.m. 95. o.

³¹ GROSSCHMID i.m. 107. o.

³² GROSSCHMID i.m. 540. o.

³³ GROSSCHMID i.m. 634. o.

³⁴ GROSSCHMID i.m. 540. o.

Magyarországon a jogi személyek mibenlétére a múlt század első felében több, még említést érdemlő, kiemelkedő hatású elmélet is kidolgozásra került, így

- Erekly István szerint a jogi személy a tárgyi jog által elismert kollektív érdek (egy embercsoporté), amelynek kollektív akaratát a szervezet szervei gyakorolják;³⁵
- Moór Gyula alkotta meg az ú.n. beszámítási elméletet: a jogi személy meghatározott emberi cselekvések jog által kijelölt beszámítási pontja, ebből következően jogi személy az a jogalany, amely nem természetes személy;^{36,37}
- Szladits Károly elfogadva Moór Gyula álláspontját³⁸ (azaz a jogi fictio és a külvilág jelenségeinek realitássá transzformálása révén az emberi magatartások jogszabályi minősítésével egy jogalanynak – a jogi személynek – tudnak be jogi cselekményeket) inkább a jogi személy típusaira koncentrált (magánjogi vagy közjogi alapítású; általános vagy különleges jogszabályon nyugvó; személyösszesség vagy vagyonösszesség);³⁹
- Kauser Lipót úgy vélte, hogy jogi értelemben vett személy csak a pozitív jogrend által létezhet, így a jogi személy nem más, mint a jogalkotói tevékenység eredménye.⁴⁰

Véleményem szerint a fentebb említett hat jogtudós a következőképpen „állítható párba”:

- Szász-Schwarz Gusztáv és Grosschmid Béni annak okán, hogy egységes, logikus és zárt rendszerű, olyan jogi személy elméletet dolgoztak ki, amelynél nem a természetes személy a kritériumok kiinduló pontja;
- Erekly István és Kauser Lipótot az kapcsolja össze, hogy mindketten jogtechnikai kérdésként kezelték a jogi személy kategóriáját: jogi személy az, amit a jogszabály annak minősít;
- Moór Gyula és Szladits Károly pedig a természetes személyt viszonyítási alapként használva, annak jogalanyi jellemzőiből határozta meg a jogi személyt.

³⁵ EREKLY István: A jogi személyek, *Városi Szemle*, 1928/1., 73. o.

³⁶ MOÓR Gyula: *A jogi személyek elmélete*, MTA Jogtudományi Bizottság kiadványsorozata, Budapest, 1931., 22. o., 317. o., 320. o., 341. o., 351. o.

³⁷ „... a jogi személyek alanyi jogoknak és köteleességeknek olyan alanyai, amelyek nem természetes személyek, nem emberek.” Idézi: SZLADITS Károly: *Magyar magánjog, Általános rész, Személyi jog*, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1941., 564. o.

³⁸ SZLADITS i.m. 570-571. o.: „Ami általában a jogi személy lényegét illeti, nem szabad szem elől téveszteni, hogy az – Moór Gyula mélyen járó fejtegetései szerint – egyfelől „eszmei léttel bíró normatív”, másfelől „pszichofizikai léttel bíró valóság tudományi alkotó elemek összekapcsolódása” a reális szervi cselekvéseket normatív (jogszabályi) kapcsolatok jogi beszámítás útján egységes jogalanyi tevékenységgé foglalják össze.”

³⁹ SZLADITS i.m. 568-569. o.

⁴⁰ KAUSER Lipót: *A jogi személyekről*, Debreceni Tudományegyetemi Nyomda, Debrecen, 1948., 3. o.

Érdemes kiemelni, hogy e rövid tanulmányban említett nagy nevű elődök közül csak Szászy-Schwarz Gusztáv, Grosschmid Béni és Kolosváry Bálint⁴¹ volt azon az állásponton, hogy a jogi személynek személyisége van. Ezen felfogás viszont nem tükröződik az új Ptk-ban: Vékás Lajos utalt arra,⁴² hogy a természetes és a jogi személy azért lett két különböző könyvben szabályozva, mert a jogi személynek nincs személyisége. Ebből adódik a Ptk. azon különbségtétele is, hogy a természetes személynek személyiségi jogai, míg a jogi személynek személyhez fűződő jogai vannak.⁴³

Kolosváry Bálint a saját jogi személy koncepciójának kifejtése kapcsán magyar kortársai közül csak Szászy-Schwarz Gusztávra tér ki – többször is –, élesen kritizálva⁴⁴ annak célvagyon-tanát (lásd 1. pont: alanytalan jogok nincsenek). Viszont egyértelműen megállapítható, hogy Grosschmid Béni Kolosváry Bálint jogi személy felfogására nagy hatással volt: alátámasztja ezt az azonos kifejezés-használat, a személy definíciója, egy alaptétel következetes végig vitelére törekvés etc. Azonban a nagy példaképhez képest Kolosváry jogi személy szisztémája némileg „megbicsaklik”, amikor a jogi személy és a természetes személy különbözőségeit taglalja, mert ezzel egy olyan „zsákutcába” tér be, amely az emberhez viszonyítással éppen az egységes személy, személyiség, jogalany kategóriák megteremtését akadályozza meg.

Kolosváry Bálint elismerésre méltó módon letisztult, konkrét jogi meghatározásokat és megfogalmazásokat használ, és majdnem teljes jogi személy fogalmat alkot akaratlanul is: „az emberi akaratból eredőleg egy meghatározott cél szolgálatára kirendelt vagyoni szervezet” a jogi személy. Ebben a definícióban megjelenik a jelenkori irodalomban használt⁴⁵ jogi személy ismérvek közül explicite: az elkülönült vagyon, az önálló szervezet, a megengedett cél, és implicite: a saját vagyonból következően az önálló vagyoni felelősség, a szervezetből adódóan a természetes személy általi akarat-artikuláció és az alapítótól való függetlenedés („az emberi akaratból eredőleg”). Hiányzik a fogalmi kritériumokból az állami elismerés normatív és egyedi szinten, valamint a saját név alatti eljárás.⁴⁶

⁴¹ Ehhez lásd még: KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog, A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata*, Studium, Budapest, 1930., 76. o., 90. o., 92. o.

⁴² 2014. november 20-án a Szegedi Ítéltábla Polgári és Gazdasági Kollégiumának ülésén elhangzott, az új Ptk-t ismertető előadásában.

⁴³ Lásd: 2013. évi V. törvény 2. könyv Harmadik Rész címe és 3:1. § (3) bek.

⁴⁴ KOLOSVÁRY (tankönyv) i.m. 173. o.; KOLOSVÁRY (vezérfonal) i.m. 50. o., 64. o.; KOLOSVÁRY Bálint: *Új irányok a magánjogban, Jogállam*, X. (1911) 7., 547. o.

⁴⁵ Ezzel kapcsolatban lásd: Papp Tekla: A jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, in: *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére* (szerk.: Bodzási Balázs) Budapest Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010., 271-287. o.

⁴⁶ Azonban az új Ptk. (2013. évi v. tv.) 3:1. § (3), (4) bekezdései sem teljes körűen sorolják fel a jogi személy jellemzőit.

Meglátásom szerint a XX. század első felének magyar szakirodalmában fellelhető jogi személy koncepciók közé szervesen illeszkedik Kolosváry megközelítése,⁴⁷ melynek ismerete a mai jogi személlyel kapcsolatos kutatásoknál is elengedhetetlen.

⁴⁷ Leginkább Grosschmidéhoz közelít, azonban Szászy-Schwarzttól átveszi a vagyon – mint jogi személy kritérium – fontosságát, nem jogtechnikai szempontból közelíti meg a problémát, és igyekszik a természetes személyt és a jogi személyt logikus levezetés mentén közös nevezőre hozni.